№ 63: ЦЕРКВА НА ЕКРАНІ

Міфи серіалу «Борджа»

ПАВЛО ЗІНЧЕНКО

22 СІЧНЯ 2020

Вигадки про минуле завжди були поширеним явищем, а сьогодні, завдяки кіно й серіалам, їм іще легше квітнути. Проглядаючи історичні фільми штибу «Царства Небесного» чи «Останнього самурая», ми нечасто замислюємося, що в них є правдивого, а що – цілковита фікція. Сезон за сезоном «Тюдорів», «Вікінгів» чи «Падіння ордену» дивляться мільйони людей, яких не те щоб цікавлять історичні реалії. Вони самі не помічають, як сприймають за щиру правду все, що діється на екрані.

Фото: Кадр з серіалу The Borgias

Серіали на кшталт «Борджа» Ніла Джордана, розважаючи глядачів, формують у них

викривлене уявлення про релігію загалом і про католицизм зокрема. Тож перед християнськими істориками як ніколи стоїть завдання розвінчати міфи, які демонізують віру й Церкву. Власне, почати можна з того самого «Борджа», що розповідає історію понтифікату одного з найсуперечливіших намісників святого Петра – Олександра VI – і його родини. Олександр VI, у світському житті Родріґо Борджа, очолював Церкву з 1492 до 1503 року.

Почнемо з теми, милої серцю кожного українця, – виборів. Тільки не президента, а папи. У серіалі показано, як кардинал Борджа, набравши під час першого голосування лише кілька голосів, пише листи синам – Хуанові й Чезаре. Вони швиденько збирають коштовності по храмах і розвозять їх у маєтки кардиналів, яких треба підкупити, а деякі князі Церкви отримують таємні послання про те, що стали повноправними власниками земельних наділів. Після такого заохочення Борджа обирають майже одноголосно.

Підкуп, без сумніву, був. Проте в реальній історії більшість домовленостей уклали ще до конклаву, а основна їх суть полягала в тому, щоб спинитися на Борджа як на компромісному варіанті між двома фаворитами – кардиналами Джуліано делла Ровере й Асканіо Сфорца. Вибір компромісного кандидата – це аж ніяк не злочин. За тим самим принципом 1978 року папою став Кароль Войтила. Ще одна маленька паралель між іспанцем Олександром VI і поляком Йоаном Павлом II: в обох випадках перевагу віддали понтифікові-неіталійцю. Окрім того, Борджа добре зарекомендував себе на посаді канцлера курії, і можливість отримати на папському престолі хорошого адміністратора з дипломатичною жилкою радувала багатьох кардиналів. Тож, попри порушення під час конклаву 1492 року, його вибір був продиктований далеко не тільки не грошима.

Іще одна подія, яку серіал переповідає так, що католикам аж хочеться сховати очі, – це візит до Рима принца Османської імперії Джема. Принц у захваті від гостинності папського двору й зачарований красою міста. Він довірливо розповідає синові Олександра VI Чезаре, що хоче прийняти віру Христову. Але до Рима прибуває посланець султана, який платить папі 150 тисяч дукатів за вбивство Джема. І бідолашного наївного турка травлять і душать сини понтифіка. Трагічна сцена.

Однак і це брехня. Принц Джем від початку перебував у Ватикані як полонений, а не гість. Спершу його захопили в полон лицарі-госпітальєри, а потім за помірну суму викупив для своїх політичних цілей попередник Олександра VI – Інокентій VIII. Принц мав стати розмінною монетою в переговорах із турецьким султаном, чий посланець справді привіз 150 тисяч дукатів – але не папі, а на утримання для принца, щоб той жив спокійно і не думав про повернення до Османської імперії з метою захоплення трону. Але хто ж усе-таки убив нещасного?

1494 року під стіни Рима підступила армія французького короля Карла VIII. Наляканий Олександр VI мусив піти на його вимоги, зокрема віддати іменитого турецького бранця. Карл не відкидав намірів вирушити в хрестовий похід проти османів, і йому імпонувала ідея, що разом із армією хрестоносців у бій ітиме опальний османський принц. Проте цим планам не судилося збутися, бо Джем тяжко захворів й менш ніж через рік помер у Неаполі. А вбивати його нікому не було вигідно.

Розвінчуючи міфи про папу Борджа, неможливо уникнути розмови про його роль у знищенні бунтівного домініканського ченця Джироламо Савонароли. У серіалі за цю справу беруться кардинал Чезаре Борджа, син папи, і державний діяч Нікколо Макіавеллі. Влаштувавши публічне випробування вогнем, яке Савонарола провалив, Чезаре арештував домініканця й послав його до Рима. Там Савонаролу стратили, але він встигнув перед смертю плюнути в обличчя Папі. Плюнути кров'ю, бо кати відрізали йому язик.

Вигадки, якими наповнений цей серіальний сюжет, заслуговують окремої розмови. Так, Олександр VI справді доклав зусиль до знищення Савонароли – згадаймо бодай відлучення бунтівного ченця від Католицької Церкви. Але загинув Савонарола від рук своїх ворогів у панівних колах Флоренції, яким сприяли францисканці, що в такий спосіб намагалися нашкодити конкурентам-домініканцям. У знаменитому випробовуванні вогнем мали взяти участь двоє ченців: домініканець (не Савонарола) і францисканець; та францисканець просто не прийшов. Арешту свого лідера прихильники Савонароли чинили запеклий опір, і захопити його вдалося лише силою зброї. Чезаре Борджа й Нікколо Макіавеллі не мали з цим нічого спільного.

Та значно важливіше розвіяти міфи навколо останніх годин життя Савонароли та його страти. Замість прокльонів і лайки на адресу папи, знаменитий домініканець готувався до смерті сповіддю, молитвами і причастям. Плюнути в обличчя Олександрові VI він фізично не міг, бо ніхто не возив його до Рима: страта відбулась у Флоренції. Та навряд чи він зробив би це, навіть якби мав змогу. Авторитет Святого Престолу лишався для Савонароли непорушним, навіть якщо Бог і покарав Церкву недостойним понтифіком. Коли легат запропонував Савонаролі від імені папи повне відпущення гріхів, домініканець і два його товариші, теж засуджені до страти, прийняли цей дар. Тому спроба авторів серіалу зобразити Савонаролу таким собі предтечею протестантизму не витримує критики. Він жив і помер католиком.

Ці три приклади – лише шматочки мозаїки, навіть не центральні. Розвінчувати міфи серіалу «Борджа» можна довго. Скажімо, придивитися до стану тогочасної римської курії й замислитися, чи був кардинал Родріґо Боржа значно грішнішим за своїх колег. Або дослідити справжню суть «флорентійських дітей», зображених як збіговисько неосвічених вандалів, що

нівечать усе в ім’я Христа. Кожен, кого цікавить істина, знайде тут багато поживи для роздумів.

Серіал «Борджа» й показана в ньому Церква – це нагадування всім католикам, що потрібно бути допитливими. В епоху масової культури, коли вигадки цікавлять аудиторію більше за істину, розвінчування міфів стає ще одним аспектом євангелізації, яким не можна нехтувати.

ПАВЛО ЗІНЧЕНКО 22 СІЧНЯ 2020

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**